

عترت

اهل بیت به خاندان رسول خدا (صلی الله علیه وآله وسلم) اطلاق می‌شود.

فهرست مندرجات

- ۱ - اهل بیت در قرآن و روایات
- ۲ - صفات اهل بیت
- ۳ - منظور از اهل بیت
- ۴ - واژه اهل بیت در آیات
- ۴.۱ - سوره قصص
- ۴.۲ - سوره دهر
- ۴.۳ - سوره احزاب
- ۵ - بررسی آیه تطهیر
- ۵.۱ - تأکیدات آیه تطهیر
- ۵.۲ - اراده خداوند به اذهاب رجس
- ۵.۳ - استعمال لفظ رجس در قرآن
- ۵.۴ - اختلاف مصادیق اهل بیت در آیه
- ۶ - آیاتی در شأن اهل بیت
- ۶.۱ - آیه مؤذنت
- ۶.۲ - آیه مباحله
- ۶.۳ - آیه کلمات
- ۶.۴ - دیگر آیات
- ۷ - پانویس
- ۸ - منبع

اهل بیت در قرآن و روایات

عترت طاهرین (علیهم السلام) بر اساس آیات قرآن و حدیث متواتر ثقلین، همتای قرآن بوده، و **تمسک** به یکی از آن دو، بدون دیگری، مساوی با ترک هر دو ثقل است و دستیابی به دین کامل، تمسک به هر دو ثقل است. قرآن و عترت، عصاره نبوت و تداوم بخش رسالت هستند که **هدایت** بشر را تا قیامت تضمین می‌کنند.^[۱]

صفات اهل بیت

قرآن، اسلام مکتوب است و اهل بیت اسلام ناطق.
قرآن، راه است و اهل بیت، رهبر.
قرآن، قانون است و اهل بیت قانون‌شناس و مجری قانون.
قرآن مشعل است و امام، مشعل‌دار و قرآن، کتاب حکمت است و اهل بیت الگوی حکمت.

منظور از اهل بیت

اهل بیت به معنای خاندان رسول خدا (صلی الله علیه وآله وسلم) می‌باشد. مراد از اهل بیت، حضرت امیرمؤمنان (علیه السلام)، حضرت فاطمه (سلام الله علیها) و یازده فرزند معصوم ایشان، از امام حسن مجتبی (علیه السلام) تا حجة بن الحسن العسکری (علیهم السلام)، است که خداوند وجود آنان را از گناه و لغزش، معصوم و از هرگونه پلیدی آشکار و نهان، پاک قرار داده است.^[۲]
اهل بیت (علیهم السلام) در پرتو منزلت و مقام بلندی که نزد خداوند متعال دارند از احکام ویژه‌ای برخوردارند.

واژه اهل بیت در آیات

در این تحقیق، این موضوع بررسی می‌شود که آیا اهل بیت (علیهم السلام) و ویژگی‌های آنها در قرآن بیان شده است؟ درباره این موضوع باید گفته شود که کلمه «اهل بیت» در قرآن در سه آیه آمده است.

← سوره قصص

آیه اول: سوره قصص آیه ۱۲، «هَلْ أَدُلُّكُمْ عَلَىٰ أَهْلِ بَيْتٍ يَكْفُلُونَهُ لَكُمْ». [۲۱]
این آیه اشاره به قصد حضرت موسی (علیه السلام) دارد، زمانی که طفل صغیری بوده و شیر هیچ دایه‌ای را در کاخ فرعون قبول نمی‌کرد. خواهر موسی به آنها گفت: «آیا مایلید که من شما را بر خانواده‌ای که دایه و پرستار این طفل شوند؛ راهنمایی کنم».
اهل بیت در این آیه دارای هیچ ابهامی نیست چون آن کسی که در خانواده دایه و پرستار طفل است؛ مادر خانواده است.

← سوره دهر

آیه دوم، در سوره هود آیه ۷۳ آمده است که: «قَالُوا أَتَعْجَبِينَ مِنْ أَمْرِ اللَّهِ رَحِمَتُ اللَّهِ وَ بَرَكَاتُهُ عَلَيْكُمْ أَهْلَ الْبَيْتِ» [۲۴]
بعد از آنکه خداوند، بشارت داشتن فرزند را به ساره همسر حضرت ابراهیم (علیه السلام) داده است او به خاطر پیری خود و همسرش متعجب شده و فرشتگان به او گفته‌اند: «آیا از کار خدا متعجب هستی که رحمت و برکات خداوند مخصوص شما اهل بیت رسالت است».
اهل بیت در این آیه نیز دارای هیچ ابهامی نیست و شامل خاندان و خانواده حضرت ابراهیم (علیه السلام) است.

← سوره احزاب

آیه سوم: در سوره احزاب آیه ۳۳ آمده است که: «إِنَّمَا يُرِيدُ اللَّهُ لِيُذْهِبَ عَنْكُمُ الرِّجْسَ أَهْلَ الْبَيْتِ وَيُطَهِّرَكُمْ تَطْهِيرًا» «براستی که خداوند، می‌خواهد پلیدی را از شما اهل بیت بزداید و کاملاً پاک و پیراسته‌تان نماید» [۲۵]
با بررسی و تفسیر و شأن نزول و سیاق آیات فوق، در می‌یابیم که در دو آیه اول، مراد از «اهل بیت» مشخص بوده و دارای هیچ ابهامی نیست. اما با بررسی سیاق آیه سوم و شأن نزول آن می‌توان فهمید که این آیه در مقام بیان مسئله مهمی درباره «اهل بیت» است.

بررسی آیه تطهیر

برای بررسی این آیه، چند نکته را باید مورد توجه قرار داد:

← تأکیدات آیه تطهیر

آیه تطهیر دارای سه تأکید است.
الف. حرف «ان» که در پی آن «مای» حصر آمده و دلالت دارد که طهارت منحصر در اهل بیت است.
ب. «لام» تأکید که بر سر کلمه «یذهب» آمده تا از ازاله کامل تمام گناهان و معاصی از اهل بیت پرده بردارد.
ج. جمله «یطهرکم تطهیراً» که در آخر این آیه آمده تا بفهماند، طهارت برای اهل بیت، کامل و به دور از هرگونه شائبه و شبهه است. [۲۶]
این سه تأکید نشان می‌دهد که «اهل بیت» خانواده عادی و معمولی نیستند و دارای خصوصیات منحصر به فرد می‌باشند.

← اراده خداوند به اذهاب رجس

اراده خداوند در جمله «انما يريد الله...» بر فعل او، یعنی «اذهاب رجس»، و «تطهیر» تعلق گرفته و چنین اراده‌ای جز اراده تکوینی نیست چرا که اراده تشریحی به فعل دیگران تعلق خواهد گرفت نه به فعل صاحب اراده. همچنین سیاق آیه در مقام مدح و ستایش اهل بیت است و اگر این اراده تشریحی بود؛ مختص به گروه خاصی نبود و این مدح و ستایش نیز موردی نداشت.

← استعمال لفظ رجس در قرآن

با ملاحظه موارد استعمال لفظ «رجس» در قرآن [۷][۸][۹] می‌توان گفت: این لفظ هم شامل پلیدی محسوس و ظاهری می‌شود و هم شامل آلودگی معنوی و نامحسوس. [۱۰]
شکی نیست که مقصود «رجس» در آیه تطهیر (که با الف و لام نیز آمده) شامل تمام گناهان می‌شود. [۱۱]

← اختلاف مصادیق اهل بیت در آیه

درباره مصادیق اهل بیت در آیه تطهیر بین شیعه و سنی اختلاف نظر وجود دارد.
علماء اهل تسنن با توجه به معنای لغوی «اهل بیت»، آیه را به خانواده و همسران پیامبر تفسیر می‌کنند. [۱۲]
اما در پاسخ باید گفت که درست است. در کتاب‌های لغت، کلمه «اهل بیت» به معنای اهل خانواده (اعم از پدر، مادر، فرزندان و...) و خاندان آمده است. [۱۳]
اما سیاق آیه تطهیر نشان می‌دهد که «اهل بیت» در این آیه افراد خاص از خانواده هستند و شامل همسران پیامبر اسلام (صلی الله علیه وآله وسلم) نمی‌شود چون اگر شامل آنها می‌شد لازم بود ضمیر «عنکم» که مذکور است به «عنک» تبدیل شود. [۱۴]
علاوه بر آن روایات که تبیین کننده مجهولات و تأویل کننده متشابهات قرآن هستند؛ استفاده می‌شود که در این قسمت از آیه (مانند بعضی از آیات) جداگانه نازل شده است و به هنگام جمع‌آوری آیات قرآن، در کنار این آیات قرار گرفته است. [۱۵]
و روایات به وضوح، مصداق «اهل بیت» در این آیه را بیان کردند. [۱۶]
طبری در تفسیر خود «۱۷» حدیث و جلال‌الدین سیوطی، [۱۷]
در الدر المنثور، «۱۴» حدیث را نقل نموده‌اند که سند همه آنها به صحابه و تابعین (همچون: ابوسعید خدری، انس بن مالک، ابواسحاق، ابوهیرره، ابوحمراء، سعد بن وقاص، علی بن حسین، عایشه، ابن عباس و...) منتهی می‌گردد.
بر طبق این احادیث، پیامبر اسلام (صلی الله علیه وآله وسلم) کساء یا عبا به سر پنج تن (پیامبر، علی، فاطمه، حسن و حسین علیهم السلام) افکند و ام سلمه که قصد ورود به آن را داشت؛ منع نمود و این جمله را فرمود: «خداها! اینان اهل بیت من می‌باشند، پروردگارا! پلیدی را از آنها دور ساز». [۱۸][۱۹]
آیات زیادی در شأن و منزلت «اهل بیت» نازل شده است تا جایی که ابن عباس روایت کرده که درباره علی (علیه السلام) به تنهایی، سیصد آیه نازل شده است. [۲۰]

و برخی دیگر گفته‌اند: که ربع آیات قرآن در مورد اهل بیت می‌باشند. [۲۱]
و از باب نمونه «۶۰» آیه را با شأن نزول ذکر کرده‌اند که به اعتراف بزرگان اهل سنت درباره اهل بیت نازل شده است.

آیاتی در شأن اهل بیت

در این جا به نمونه‌هایی از آیات که شیعه و سنی در آن اتفاق نظر دارند که درباره اهل بیت نازل شده را ذکر می‌نمائیم:

← آیه مودت

خداوند متعال می‌فرماید: «قُلْ لَا أَسْأَلُكُمْ عَلَيْهِ أَجْرًا إِلَّا الْمَوَدَّةَ فِي الْقُرْبَى» [۲۲] «به مردم بگو! برای تبلیغ و رسالت، پاداش از شما نمی‌خواهم؛ مگر مودت و دوستی خویشانم».

صحیح مسلم و صحیح بخاری و مسند احمد بن حنبل و تفسیر ثعلبی همگی از ابن عباس نقل کرده‌اند که وقتی این آیه نازل شده مسلمانان از پیامبر سؤال کردند؛ اقرای شما چه کسانی هستند؟ پیامبر فرمود: آنها علی و فاطمه و دو فرزندانشان (حسن و حسین) هستند. [۲۳][۲۴]

← آیه مباحله

خداوند در سوره آل‌عمران آیه ۶۱ می‌فرماید: «قَمَنَ حَاجَكَ فِيهِ مِنْ بَعْدِ مَا جَاءَكَ مِنَ الْعِلْمِ فَقُلْ تَعَالَوْا نَدْعُ أَبْنَاءَنَا وَابْنَاءَكُمْ وَنِسَاءَكُمْ وَنُفُسَنَا وَنُفُسَكُمْ...» [۲۵] پس هر کس با تو در مقام مجادله برآید درباره عیسی، بعد از آنکه به وحی خدا بر احوال او آگاهی یافتی با او بگو: بیایید و ما و شما با فرزندان و زنان خود به مباحله برخیزیم...».

مفسرین شیعه و سنی اتفاق نظر دارند که لفظ «ابنائنا» اشاره به امام حسن و امام حسین و لفظ «نساننا وانفسنا» به ترتیب به فاطمه زهرا (سلام الله علیها) و حضرت علی (علیه السلام) شامل می‌شود. مسلم و ترمذی در کتاب‌های خود در باب فضایل علی (علیه السلام) از سعید بن وقاص روایت کرده‌اند: وقتی که این آیه نازل شده پیامبر، علی و فاطمه و حسن و حسین را فراخواند و سپس فرمود: خداوند، اینان اهل من می‌باشند. [۲۶]

← آیه کلمات

قرآن، داستان توبه حضرت آدم را چنین بیان می‌کند: «فتلقى آدم من ربه كلمات فتاب عليه انه هوالتراب الرحيم» [۲۷]

حضرت آدم از پروردگارش کلماتی را فرا گرفت پس توبه او را پذیرفت، همانا خداوند توبه پذیر و مهربان است.

جلال‌الدین سیوطی در تفسیر «الدر المنثور» در ذیل همین آیه از ابن عباس روایت کرده که گفت از رسول خدا درباره کلمات که حضرت آدم از خداوند دریافت کرد و موجب پذیرش توبه شد سؤال کردم، پیامبر فرمود: «حضرت آدم به حق مجتد و علی و فاطمه و حسن و حسین از خداوند طلب بخشش کرد و خداوند هم پذیرفت» [۲۸]

← دیگر آیات

آیاتی که در شأن اهل بیت به خصوص درباره حضرت علی (علیه السلام) نازل شده، بسیار زیاد است ما برای اختصار فقط به آدرس سوره‌ها و آیات اکتفا می‌کنیم:

آیات برات، [۲۹] آیه سقایة الحاج، [۳۰] آیه صالح المؤمنین، [۳۱] آیه حکمت، [۳۲] آیه بینه، [۳۳] آیه صد یقول، [۳۴] آیه نور، [۳۵] آیه انذار، [۳۶] آیه مرج البحرین، [۳۷] آیه نجوی، [۳۸] آیه سابقون، [۳۹] آیه محبت، [۴۰] [۴۱] آیه انفاق، [۴۲] آیه حیل الله، [۴۳] آیه راسخان در علم، [۴۴] آیه ولایت، [۴۵] آیه علم الكتاب، [۴۶] اهل الذکر، [۴۷] و....

گوشه‌های از شأن و منزلت اهل بیت را در قرآن به رشته تحریر در آوریم و هیچ کس را قادر به انکار این آیات نیست، و تمام فرق مسلمین اعم از شیعه و سنی به این واقعیت اعتراف دارند که اهل بیت (علیهم السلام) حلقه ناگسستنی قرآن هستند و قرآن بدون اهل بیت و اهل بیت بدون قرآن، نمی‌توانند این کشتی پرتلاطم هدایت را به مقصد برسانند. [۴۸] [۴۹] [۵۰] [۵۱] [۵۲]

پانویس

- ↑ تفسیر تسنیم، ج ۱، ص ۱۲۲.
- ↑ احزاب/سوره ۲۳، آیه ۲۳.
- ↑ قصص/سوره ۲۸، آیه ۱۲.
- ↑ هود/سوره ۱۱، آیه ۷۲.
- ↑ احزاب/سوره ۳۳، آیه ۲۳.
- ↑ مجد کاظم، مجد جواد، اهل بیت رهبران الهی، ص ۱۷.
- ↑ مائده/سوره ۵، آیه ۹۰.
- ↑ انعام/سوره ۶، آیه ۱۲۵.
- ↑ یونس/سوره ۱۰، آیه ۱۰۰.
- ↑ ره توشه راهیان نور، ویژه محرم ۱۳۷۷، مقاله سیمای اهل بیت در قرآن و سنت، ص ۲۵.
- ↑ تفسیر نمونه، ج ۱۷، ص ۲۹۷.
- ↑ سیوطی، جلال‌الدین، تفسیر الدر المنثور، ج ۵، ص ۱۹۶.
- ↑ راغب‌اصفهانی، مفردات راغب اصفهانی، ذیل ماده اهل، ص ۲۹.
- ↑ طباطبایی، مجدحسین، تفسیر المیزان، ج ۱۶، ص ۴۸۴.
- ↑ طباطبایی، مجدحسین، تفسیر المیزان، ج ۱۶، ص ۴۸۴.
- ↑ طبری، تفسیر طبری، ج ۲، ص ۷۵.
- ↑ سیوطی، جلال‌الدین، تفسیر الدر المنثور، ج ۵، ص ۱۹۹.
- ↑ ری‌شهری، مجد، اهل بیت در کتاب و سنت، ج ۱، ص ۲۵.
- ↑ شواهد التنزیل، ج ۲، ص ۲۵.
- ↑ حیثی، الصواعق المحرقة، فصل ۲، باب ۹، ص ۷۶.
- ↑ موسوی، سیدعبدالحسین، المراجعات، ص ۴۸.
- ↑ شوری/سوره ۴۲، آیه ۲۳.
- ↑ ری‌شهری، مجد، اهل بیت در کتاب و سنت، ص ۴۰.
- ↑ حسن بن مجد مظفر، دلائل الصدق، ج ۲، ص ۱۱۹.
- ↑ آل عمران/سوره ۳، آیه ۶۱.
- ↑ حسن بن مجد مظفر، دلائل الصدق، ج ۲، ص ۱۲۵.
- ↑ بقره/سوره ۲، آیه ۲۷.
- ↑ سیوطی، جلال‌الدین، تفسیر در المنثور، ج ۱، ذیل آیه.
- ↑ توبه/سوره ۹، آیه ۱.
- ↑ توبه/سوره ۹، آیه ۱۹.
- ↑ تحریم/سوره ۶۶، آیه ۴.
- ↑ بقره/سوره ۲، آیه ۲۶۹.

- ۳۳. ↑ هود/سوره ۱۱، آیه ۱۷.
- ۳۴. ↑ حدید/سوره ۵۷، آیه ۱۹.
- ۳۵. ↑ حدید/سوره ۵۷، آیه ۲۸.
- ۳۶. ↑ شعراء/سوره ۲۶، آیه ۲۱۴.
- ۳۷. ↑ الرحمن/سوره ۵۵، آیه ۱۹۲۳.
- ۳۸. ↑ مجادله/سوره ۵۸، آیه ۱۲.
- ۳۹. ↑ واقعه/سوره ۵۶، آیه ۱۰۱۱.
- ۴۰. ↑ مریم/سوره ۱۹، آیه ۹۶.
- ۴۱. ↑ مائده/سوره ۵، آیه ۵۴.
- ۴۲. ↑ بقره/سوره ۲، آیه ۲۷۴.
- ۴۳. ↑ آل عمران/سوره ۳، آیه ۱۰۳.
- ۴۴. ↑ آل عمران/سوره ۳، آیه ۷.
- ۴۵. ↑ مائده/سوره ۵، آیه ۵۵.
- ۴۶. ↑ رعد/سوره ۱۳، آیه ۴۲.
- ۴۷. ↑ نحل/سوره ۱۶، آیه ۴۲.
- ۴۸. ↑ حویز، تفسیر نور الثقلین، ج ۲، ص ۱۷۶.
- ۴۹. ↑ <مکارم شیرازی، ناصر، تفسیر نمونه، ج ۱۱، ص ۲۴۳.
- ۵۰. ↑ بحرانی، سیدهاشم، تفسیر بحرانی.
- ۵۱. ↑ سیوطی، جلال‌الدین، تفسیر الدر المنثور.
- ۵۲. ↑ طباطبائی، محمدحسین، تفسیر المیزان، ج ۱۱، ص ۲۸۷.

منبع

پایگاه اندیشه قم
فرهنگ فقه مطابق مذهب اهل بیت علیهم‌السلام، ج ۱، ص ۷۶۲.

رده‌های این صفحه: **اهل بیت** | **تفسیر** | **شان نزول** | **قرآن شناسی** | **موضوعات قرآنی** | **واژگان قرآنی**